

A SEXUALPAEDAGOGIA JELENTŐSÉGE AZ ISKOLAORVOS SZEMPONTJÁBÓL.

Írta: *Dr. TEMESVÁRY GYÖRGY*, egyetemi tanársegéd

Néhány évtizede tapasztalható, hogy az érdeklődés mindinkább növekszik a sexualis paedagogia iránt. Állam és egyház, család és iskola, férfiak és nők egyaránt ébrednek tudatára annak, hogy mennyire fontos e kérdés-komplexum tárgyalása nemcsak a serdülő ifjúság, de ezen keresztül a nemzet, sőt az egész emberiség szempontjából is.

Ez az érdeklődés annál inkább jogosult, mert ha az, aki az erkölcstörténelemmel csak egy kicsit is foglalkozott, tisztában is van azzal, hogy korunk alapjában véve nem erkölcstelenebb vagy züllöttébb, mint a megelőző századok, és nemi életünk erkölcsi szempontból semmivel sem rosszabb, mint volt az a régi időkben — legalább is nem rosszabb, mint volt az régen a városokban —, mégis kénytelen megállapítani, hogy a nemi élet terén ma is az elítélendő jelenségek egész sorával találkozunk. Ennek oka elsősorban az az egészségtelen állapot, hogy nálunk is, mint minden más kulturállamban a falusi lakosság — megélhetése biztosítása céljából — manapság tömegesen tódul a városokba, mindinkább létesülnek nagy ipari és kereskedelmi gócpontok és így történt, hogy a népelet súlypontja ezekbe a nagy metropolisokba tevődött át.

Miért oly fontos a sexualpaedagogia ismerete! Mert napról-napra kénytelenek voltunk meggyőződni arról, hogy a nemi betegségek által okozott veszedelmekről és általában a nemi életnek veszélyeiről tartott felvilágosító előadások, amelyeket immár több évtized óta tartanak a serdülő ifjúság számára a világ legtöbb kulturállamban, majdnem minden esetben túlkésőn jöt-

tek. Így azután olyan nemzedékhez iparkodtak közelférni, amelye vagy teljesen tanulatlan volt e téren, vagy pedig legtöbbször az alapjában elhibázott nevelés következtében ezekről a dolgokról merőben téves és ferde fogalmakkal bírt és amely épen ezért az észszerű (felvilágosításnak vagy jóakarató figyelmeztetésnek már csak alig volt megnyerhető.

Mi a feladata a jó sexualpaedagiának! *Blaschko* szerint az embernek egészséges és természetes nemi életre való nevelése, olyan nemi életre, amely az embernek magának testi és lelki kielégülést nyújt, egészségét megőrzi, az emberi összességre nem ártalmas, a faj kiválóságát fenntartja, sőt azt fokozni képes, amely az egyén életének többi komponensével épűgy, mint az összesség életével általában, harmoniásan tud összekapcsolódni.

Régen ez önmagától megadódott. Nem kell visszamennűnk az emberi kultúra legkezdetére, amikor a pusztá létért való küzdelem még oly nehéz volt, hogy nem igen kerülhetett sor a nemi ösztön féktelen tobzódására. Példának vehetűjk azt az évezredek óta még ma is fennálló állapotot, amikor az ember megélhetését a föld rendszeres megművelésével szerzi meg magának. A földműves ugyanis testileg megerőltető, egészséges tevékenység mellett többnyire frugális és ingermentes étrenden él, melyet nem terhel sem az űlő foglalkozás, sem a szellemi túlerőltetés, sem pedig az érzékeknek időelőtti és mesterséges felébresztése az irodalom, színház, koncertek, varieték, filmek stb. által. Azonkűvűl a földműves kis, szűkreszabott környezetben él, ahol a nemi élet már eleve korlátok közé van szorítva.

Már e néhány kiragadott pont is elég annak jellemzésére, mily sok ártalmas momentum játszik közre a mi városi, elsősorban nagyvárosi (kultúránkban és máris be kell látnunk, hogy bármily jó legyen is az a sexualpaedagogia, egymagában bizonyára nem lesz képes soha mindezeket a káros befolyásokat tökéletesen kikűszöbölni.

Előbb arról volt szó, hogy a sexualpaedagogia célja az embernek egészséges és természetes nemi életre való nevelése. Nem könnyű azonban megmondani, hogy mi az az egészséges nemi élet! és mi az a természetes nemi élet! Nem adhatunk ugyanis pontos előírást arra vonatkozólag, mikor szabad a nemi életnek megkezdődnie és mikor kell annak megszűnnie. A faji különbség, az u. n. domesticatio, a milieu, temperamentum és az egyéni

fizikális konstitúció mind megannyi faktor. Az utódoknak mennyisége vagy minősége sem képezheti egyedüli mértékét annak, de épúgy nem lehet az a nemi tehetség intenzitása vagy időtartama sem, mert mindezek a tényezők igen gyakran egyáltalában nem kongruálnak egymással. Fel kellene tehát adnunk ama karakterisztikonok megállapításának a lehetőségét, amelyek az egészséges és természetes nemi életet jellemezni hivatottak, ha nem mutatnának bizonyos egészségtelen jelenségek arra, hogy minimum-követelésnek állítsuk fel legalább ezeknek az egészségtelen> tényezőknek teljes hiányát, másszóval a nemi betegségeknek, a sexualis neurastheniának minden alakjában és a sexualis perverzításoknak feltétlen hiányát. Ha e követelményhez hozzávesszük még a már előbb hangsúlyozott testi és lelki kielégülés postulatumát, nagyjából megállapítottuk azokat az ismérveket, amelyek alapján megmondhatjuk, hogy az illető egyén egészséges és természetes nemi életet él vagy élt.

Nem kétséges, hogy ez legbiztosabban a szigorúan monogamisztikus nemi élet mellett képzelhető el. Némelyek ugyan hangoztatják, hogy az emberek milliói nem szenvednek károsodást se testben, se lélekben azért, hogy monogám házasesetük előtt valamivel lazább felfogást vallottak nemi kérdésekben, mégis természetes, különösen a syphilisnek a 15. század végén való megjelenése óta, hogy a szigorúan monogám élettől való legcsekélyebb eltávolodás már az egészség komoly veszélyeztetésével járhat. Hygienikus szemmel nézve tehát az egészséges nemi élet ideálját a monogám nemi életben kell látnunk. Az ethikusok ezt a mi ideálunkat kizárólag a házaseset keretében látják megvalósíthatónak. Minthogy pedig a házasesetnek a lelki alapéltre gyakorolt kedvező befolyása a testi életre is rendszerint jótékonyan kihat, a hygienikusok és az ethikusok felfogása között tulajdonképpen nincs kifejezetten mélyreható különbség. A kérdés csupán az, vajjon megvalósítható ez a közös ideál ma minden esetben! Nekünk hygienikusoknak egyelőre nem szabad szem előtt tévesztenünk azt, hogy amit mi akarhatunk és amit mi a sexualpaedagogia céljának ismertünk meg, az kizárólag az egészséges és természetes nemi élet.

A sexualis morál fogalma ugyanis változik térben és időben, de a természetnek követelményei változatlanok és félremagyarázhatatlanok. Kétségtelen, hogy az ifjúságnak sexualis téren

sokkal szigorúbb útmutatót kell felállítanunk, mint a felnőtteknek. A paedagogusnak nevelés közben mindig szeme előtt kell lebegnie egy eszménynek, még akkor is, ha biztosan tudja, hogy a valóságban csak kevesen érhetik is azt el. Magának az ifjúságnak is szüksége van egy ilyen eszményre, mert általában nagyon könnyen hajlamos a gyakorlati életben mindenféle engedmény megtételére. Természetes azonban, hogy ezt az eszményt nem szabad annyira elérhetetlennek és megvalósíthatatlannak megformálnunk, hogy az ifjú azt már az életbe való kiindulása pillanatában mint felesleges terhet lútitársolyából kidobja.

Nem vitás, hogy a sexualpaedagógia egyik legfontosabb feladata a szaporodás lényegének kellő és célszerű felvilágosítása és jelentőségének méltatása. Ezáltal lesz lehető valamennyi nemi jelenségnek elfogulatlan magyarázata. Hogyan történjék az, mikor kezdődjék, ki végezze, mennyiben vegyen abban részt az otthon, a szülők, mennyiben az iskola, az iskolaorvosok, mennyire terjedhet ez a felvilágosítás, — még rendkívül eltérők a vélemények. IAZ sem tagadható, hogy egy ilyen oktatásnak ma még sok tekintetben nehézségei vannak. Nemcsak az, hogy a szülők és a tanító testület tagjai általában nincsenek kellő módon kiképezve e téren, de nem szabad figyelmen kívül hagynunk a talán részben veleszületett, részben szerzett, de mindenesetre meglévő álszemérmeket sem. Előítéletekkel is találkozunk bőven, mégpedig nemcsak a hatóságok, de a szülők és a tanító testület részéről is, amelyek éppen a nemi életre és az azzal összefüggő kérdésekre vonatkozó hamis felfogásukban gyökereznek. Egyik fő feladataink tehát az kell legyen, hogy ezeket az előítéleteket a lehetőséghez képest leküzdjük.

Bármilyen jó is legyen azonban ez a felvilágosítás, a sexualpaedagógiának csak egy kis részét képezheti. A nemi ösztön ugyanis túlságosan erős ahhoz, hogy szép szóval és értelemhez szóló felhívással sikeresen megfékezhető legyen. A testet és a lelket már a legkoraibb ifjúságtól kezdve annyira meg kell acélozni, hogy az ébredező nemi ösztön magától helyes irányt vegyen és az akaraterőben urát, a testi érzésvilágban pedig vezetőjét megtalálja.

A sexualitás ugyanis nem hirtelenül — a pubertással kapcsolatosan — fellépő jelenség, hanem lassú, már a korai gyermekkorban meginduló fejlődés eredménye. A felvilágosító okta-

tásnak tehát már otthon, akkor kell megkezdődnie, amikor a gyermek az első ily irányú kérdéseket intézi anyjához. Ilyenkor semmi esetre sem szabad előtte az igazságot elhallgatni, de kíváncsiságát természetesen egy, a korának megfelelő formában kell kielégíteni. Később az iskolában a természetrajz tanításával kapcsolatosan magától értetődő analógiákat kell keresni és mintegy fokozatosan hozzászoktatni a serdülő ifjúságot, hogy az emberi sexualis jelenségeket is érzékiségmentesen megítélni képes, legyen.

A pubertás idejében végbemenő testi és lelki folyamatokat minden sexualpaedagogusnak tökéletesen ismernie kell. Ebben az életperiodusban az ifjú nem érti meg saját magát; tragikuma épen az, hogy véghetetlenül vágyódik a megértés után, de sajnos, az esetek legtöbbszörében nem éri el azt. Ez a kielégítetlen tudás- és tanuláséhség jellemző valamennyi ifjúra, tekintet nélkül származására. Minthogy azonban sem a szülői házban, sem pedig az iskolában rendszerint nem kap e kérdésekre megnyugtató választ és felvilágosítást, az ifjak túlnyomó része az őket nyugtalanító és kínzó szellemi és testi panaszoktól — gyakran tiltott és ártalmas könyvek útján — önképzéssel akar megszabadulni.

A pubertás korának sexualis eltévelyedései szempontjából e helyütt csupán két jelenségre kívánok kitérni:

1. Az egyik az a, *Meirowsky* szerint kétségtelen tény, hogy a serdüléskorban a nemi ösztön még nem differenciálódott ki teljesen és majd az egyik, majd a másik nem felé hajlik. Így azután sok ifjú, aki homosexualis vezetők gondolatvilágának befolyása alá kerül, magát is homosexualisnak tartja és ebből a téveszméjéből később csak súlyos lelki konfliktusok útján tud kiszabadulni, ha erre egyáltalán képes.

2. A sexualis eltévelyedésnek sokkal elterjedtebb jelensége az önfertőzés. Gyakran már a gyermekkor legkoraibb időszakában is találkozunk vele. *Meirowsky* statisztikája szerint

5—8 éves gyermekek	3.5%-ánál,
9—11 „ „	9.2%-ánál,
12—13 „ „	31.0%-ánál,
14—15 „ „	73.0%-ánál,

15 éven túli gyermekek közel 100%-ánál fordult az elő. A serdüléskorban ezt a sexualis eltévelyedését később az ifjak-

nak több mint 75%-a teljesen leküzdi; ennek a körülménynek ismerete magában elegendő, hogy a szorongó kedélyű ifjúnak új életkedvet és új életerőt kölcsönözzön.

Ennek támogatása érdekében minden erőnkől oda kell hatnunk, hogy az iskolás ifjak és általában mindazok, akiknek szervezete még nem fejlődött ki teljesen, csak egy kötelességet ismerjenek sexualis szempontból: tartsák testüket és lelküket távol mindenfajta nemi izgalomtól és a normálisan jelentkező ösztönt ideális világnézet kifejlődésével, szellemi elfoglaltsággal, de különösen sportokkal, tornával stb. ártalmatlanná tegyék, levezessék.

Előbb volt szó arról, hogy a jó sexualpaedagogiai nevelésnek a szülői házban meg kell kezdődnie. Már a legkorábbi gyermekkorban szükséges ugyanis, mint említettem, ama lelki erők felépítése, amelyek hiánya később a nemi tevékenységre helytelen befolyást gyakorolna. A szülőknek nagyon kell vigyázniuk arra, hogy gyermekeik bizalmát egy pillanatra se veszítsék el, mert csak így számíthatnak arra, hogy gyermekeiket a sexualis problémák terén lépten-nyomon felmerülő veszedelmekkel szemben sikeresen tudják megvédelmezni.

Az iskola sexualpaedagogiai feladata a szülői házban kapott egyéni nevelésnek általánosságban való kiegészítése, illetve az arról való gondoskodás olyan esetekben, amikor ezen a téren a szülők részéről mulasztás történt. Tudnia kellene azonban minden oktatóknak, hogy a serdüléskorbeli sexualis eltévelyedések, amelyek sorából két jelenséget pár szóval már megemlítettem, tulajdonképpen nem valóban ösztönszerűen cselekedetek; a legtöbb iskolás ifjú ilyenkor ösztönszerűen cselekszik és egyáltalában nincs meggyőződve arról, hogy helytelenül jár el. Éppen ezért súlyosabb természetű büntetéseknek, mint pl. iskolából való eltávolításnak stb., csak a legkritikább esetekben volna helyük. Kívánatos volna tehát, hogy az oktatóknak megfelelőbb pszichológiai kiképzéséről gondoskodás történjék és lehetőség szerint minden iskolában egy u. n. iskolapszichológust kellene alkalmazni. Ennek lenne feladata elsősorban, hogy az iskolákban a biológiát tanítsa. Egyetlen felvilágosító előadás ugyanis nyílt osztályban tartós hatást nem fejthet ki; rendszeres biológiai oktatásra van szükség, amelynek keretében a sexualpaedagogia könnyen beilleszthető. E tanítás keretén belül azonban két dolgot élesen el kell választani egymástól: a tiszta természettudományi biológiai

oktatást és az elsősorban egyéni célt szolgáló hygienikus nevelést és személyes védekezést. Felveendő lenne e tanítás keretébe még az eugenetika is. Ez utóbbi hivatott ugyanis arra, hogy a nemzés misztériumát, az azzal kapcsolatos felelősséget, annak az egyén és az egész emberi társadalom szempontjából a testi és lelki egészségre gyakorolt fontosságát az ifjak előtt érzékeltesse.

Egy ilyen, biológiailag és pszichológiailag iskolázott oktató kibővítheti feladatkörét olyformán, hogy a nemikérdés-komplexumot mindazoknak a társadalmi kihatású problémáknak a megbeszélésével egészíti ki, amelyek tulajdonképen az emberi boldogságot közéről érintik. Ilyen problémák pl. az alkohol, a népbetegségek (tbc, nemi betegségek stb.), a lakásínség stb. jelensége.

De még tovább is mehet az iskola! Magukat a szülőket is nevelheti az u. n. szülői értekezleteken, ahol szakszerű előadások útján az ifjúságnak főként a serdüléssel korbani sajátosságos lelki világát tárja fel a szülők előtt.

Mindaddig azonban, amíg az iskolák általában nem rendelkeznek ilyen, biológiailag és pszichológiailag kellően kiképzett oktatókkal, az iskolaorvosokra vár az a fontos hivatás, hogy az ifjúságot sexualesethikai és sexualhygieniai szempontból helyes irányban neveljék.

Az előrebocsátottakiból már önként is adódik az iskolaorvosok sexualpaedagogiai feladata: a szaporodás kérdés-komplexumának ismertetése az iskolások korának, értelmi felfogásának és érettségi fokának kellő és gondos figyelembevételével; küzdelem a serdüléssel kor sexualis eltévelyedései ellen; a gondjaikra bízottak figyelmének felhívása a házasságon kívüli nemi élet számos veszedelmére, elsősorban a nemi betegségeknek az egyén és faj szempontjából való nagy jelentőségére. Ezekhez járul még a szülőknek és a tanító testület tagjainak esetleges, de lényegében rendkívül fontos és hasznos felvilágosítása a gyermekek psychéjének a különböző fejlődési szakokban, főként azonban a pubertás korában tapasztalható sexualis sajátosságairól.

*

Szólnom kell végezetül azokról a körülményekről, amelyek a sexualpaedagogiai célok megvalósítását különösen megnehezítik.

A sexualpaedagiának legkényesebb pontját kétségen kívül akkor érintjük, amikor kellő természettudományi és biológiai előkészületek után érkezettnek látszik az idő a szaporodással összefüggő kérdéseknek az emberre vonatkozó tárgyalása. Teljesen meddő a naturalisztikus nevelési methodus ama törekvése, mely azt célozza, hogy a növényekről az állatokra és csak később, fokozatosan véve át az emberre a szaporodás kérdésének oktatását, a hallgatóság e téren zökkenő nélkül nyerjen felvilágosítást. Akárhány órára osztjuk ugyanis fel ezt az anyagot, az a pillanat, amikor először van szó hím és nőstény helyett férfiről és nőről, mindig hatalmas ugrást jelent az oktatás menetében és e körülmény az ifjak figyelmét sem kerüli ki.

Egy másik nehézséget képez, hogy a felvilágosítás sikeréhez az iskolás ifjak egyforma érettségi foka elengedhetetlen kellék. Ha gyakorlati értelemben véve a többi tárgy szempontjából az ifjak kora hasznavehető mértéket is jelent, legfeljebb ugyanannak a feladatnak a megoldásához az egyiknek több, a másiknak kevesebb időre van szüksége, sexualpaedagogiai szempontból a kérdés sokkal bonyolultabb. Az egyik tanuló pl. már elérte azt az érettségi fokot, mely őt képessé teszi a felvilágosító előadásunk megértésére, a másik ugyanakkor, noha egyforma korúak, még teljesen közömbösen viselkedik tárgyunkkal szemben.

Innen van az a sok külön vélemény a sexualis nevelés megkezdésének időpontját illetően. Vehetünk-e fel itt is egy átlagot, mint az a többi tantárgy esetében szokásos, vagy oktassuk az ifjúságot a korának megfelelő legmagasabb vagy alacsonyabb érettségi foka szerint! Bizonyára nem. A tömegnevelés ezen a téren semmiféle szempontból sem fog kielégítő eredményt adni. Individualizálni kell és épen ezért általában felmerül a kérdés, alkalmas-e ez a thema iskolai oktatásra! Feltétlenül, mert az esetek legtöbbszörében, legalább is ma még, a szülők nem tartják kötelességüknek gyermekeik sexualis neveléséről gondoskodni és nincs érzékük a gyermekeiket fenyegető nemi veszedelmek iránt; ezt a hézagot tehát az iskolának kell pótolnia. Az individualizálás kérdése különben megoldható az iskola keretén belül is az u. n. fogadó órák rendszeresítésével, amikor a négy szem közötti beszélgetésnek minden szava sokkal mélyebben és tartóssabban ragadja meg az ifjú lelkét, mint a nyílt osztályban tartott legpompásabb előadás.